

Kogukonnapraktika katseprojekt 2013/2014 õppeaastal Kokkuvõte osalejate tagasisidest

Käesolevas kokkuvõttes on esitatud Kogukonnapraktika katseprojekti osalejate tagasiside, mille kogusime osalenud õpilastelt, juhendajatelt ja õpetajatelt praktika järel veebikeskkonnas esitatud tagasisideküsimustikega. Osalejate kommentaare ja soovitusi kogukonnapraktika arendamiseks noppisime enda jaoks välja kogu katseprojekti vältel: kohtumistel nii enne kui pärast praktikat, praktika ajal osalistega suheldes (meili ja telefoni teel), ka õpilaste praktika järel kirjutatud esseedest. Needsamad mõtted ja soovitused kajastuvad aga ka tagasisideküsimustike vastuses, mistõttu tagasiside kokkuvõttes ongi tuginetud neile.

1. Õpilaste tagasiside

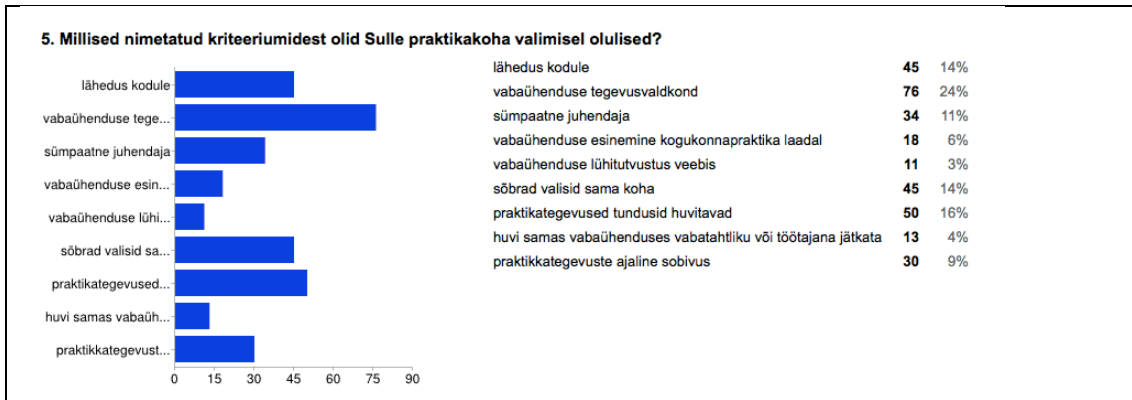
Tagasisideküsimustiku täitmine oli õpilastele osa kohustuslikust analüüsitegevusest, mis järgnes vabaühenduses praktikaülesannetele (sh. praktikapäeviku täitmine) ja praktikat kokkuvõtvale vestlusele juhendajaga. Tagasisideküsimustik oli programmi veebilehel õpilastele avatud 8 päeva. 113-st kogukonnapraktikal käinud Rakvere Gümnaasiumi ja Rakvere Reaalgümnaasiumi abiturientid täitsid tagasisideküsimustiku 92 õpilast.

Praktikakohast ja selle valikust

Praktikal käidi 16 Lääne-Viru, peamiselt Rakveres tegutsevas vabaühenduses, olgu nad siinkohal ka nimetatud: Haljala Noortekeskus, Huviselts Elujoon, Nynask, Kirilill, Lääne-Viru Arenduskeskus, Lääne-Virumaa Klassiõpetajate Liit, Lääne-Virumaa Spordiliit, Mõedaku Spordibaas, Porkuni Kool, Rakvere Bont Rulluisuklubi, Rakvere Diakooniakeskus/Rakvere Toidupank, Rakvere Karmeli Kogudus, Rakvere Maraton, Rakvere Tuletõrjeühing, Targa Maja Kompetentsikeskus, Varjupaikade MTÜ Virumaa.

Populaarseimateks praktikakohtadeks kujunesid eakatele suunatud Huviselts Elujoon, Rakvere Toidupank (Rakvere Diakooniakeskus), Mõedaku Spordibaas, vabavaralist tarkvara arendav MTÜ Nynask, Varjupaikade MTÜ Virumaa, Rakvere Karmeli kogudus ja Rakvere Maraton. Seega tutvuti väga erineva struktuuri ja töökorralduse ning väga erinevate eluvaldkondade ühenduste tegevusega ning praktikakogemuste mitmekesisus andis võimaluse ka uute teadmiste ja kogemuste vahetamiseks praktika järel ühiskonnaõpetuse tunnis.

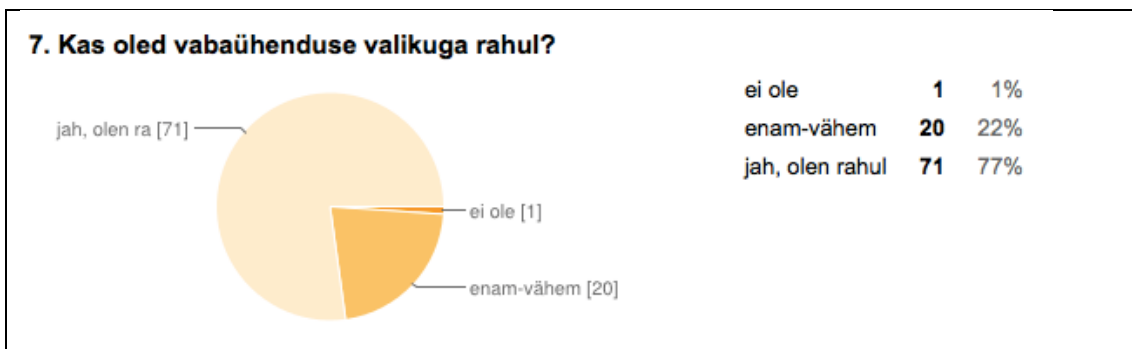
Praktikakoha valimisel toodi olulisemate kriteeriumidena välja (vt joonis 1) vabaühenduse tegevusvaldkonna (76 õpilast), praktikategevuste huvipakkuvuse (50 õpilast), läheduse kodule (50 õpilast), sõprade praktikakoha valiku (50 õpilast), sümpaatse juhendaja (34 õpilast).

Joonis 1

Peame väga oluliseks, et ennekõike lähtusid õpilased oma isiklikust huvist vabaühenduse valdkonna ja tegevuse vastu, samas tõi vaid 13 õpilast praktikakoha valikul olulise mõjutajana välja oma huvi praktikakohas edaspidi vabatahtliku või töötajana jätkata. Abiturientide ees seisvaid erialaseid ja töölaseid valikuid arvestades võiksid gümnasistid vabaühenduses praktilisel käimisel palju teadlikumalt kasutada ka, tutvumaks edasiste töövõimalustega. Võimalik ka, et selles madalas arvus peegeldub ka õpilaste vähene huvi end tööalaselt kolmanda sektoriga siduda.

Praktikakoha valikuga jäi rahule valdav osa osalenuist (vt joonis 2): 77% osalenud õpilastest olid valikuga rahul, 22% enam-vähem rahul ning 1 vastanuist pidas oma valikut ebaõnnestunuks (õpilane külmetus praktilisel, ei pidanud huvitavaks ega kasulikuks ühtegi praktikategevust).

Joonis 2

Praktikakoha valikuga **rahule jäämise põhjustena** toodi välja järgmine:

- hinnati kõrgelt oma juhendajat (inimese ja praktikajuhendajana)
- õhkkond praktilisel oli meeldiv
- tegevusvaldkond ja praktikategevused olid huvitavad, kasulikud, mitmekülgsed
- praktika oli tihe, tegevusterohke ja mitmekesine
- vabaühenduste tegevusest saadi parem ülevaade
- praktikakogemusest nähti reaalselt kasu tulevikuks

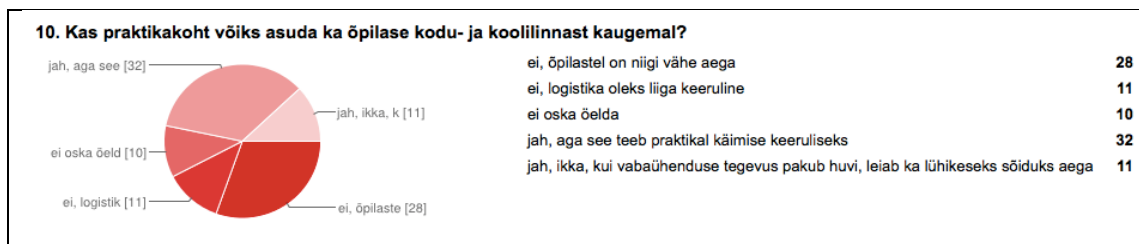
- praktikategevused ei olnud ülearu keerulised
- praktikale minnes seatud eesmärgid said täidetud
- saadi hea kogemus, õpiti kasulikke teadmisi ja oskusi, praktika avardas silmaringi
- saadi toredaid ja tulevikuks kasulikke tutvusi (sh. mainis mitu õpilast positiivsena, et praktilal tekkis võimalus tutvuda ka naaberkooli õpilastega)
- vabaühenduses sai suhelda inimestega, kellega igapäevaelus muidu palju kokku ei puutuks (eakad, lapsed, puuetega lapsed)
- praktika kulges sujuvalt, probleemideta
- juhendaja jäi õpilase tööga praktilal rahule
- tehtu ja saadud kogemused ületasid ootused.

Praktikakoha valikuga ei jäädud rahule järgmistel põhjustel:

- vabaühendus pakkus praktikategevusi vaid hommikul ajal, õpilane ei tahtnud tundidest palju puududa ning sai seetõttu praktilal käia soovitud vähem
- õues praktikaülesandeid täites õpilane haigestus
- praktikategevusi oli vähevõitu, ülesanded olid üksluised
- praktikajuhendaja ei andnud rahuldavat ülevaadet vabaühenduse tegevusest, oli liiga passiivne.

Praktikakoha valikul oleks õpilaste sõnul olnud abi ühenduste põhjalikumast tutvustusest ja eelkõige praktikategevuste täpsemast loetelust ja kirjeldusest, kuid valdavalt hinnati saadud teavet piisavaks, et leida endale sobiv praktikakoht. Samas rõhutati ka kogukonnapraktika laadal ühendustega kohtumise kasulikkust ja vajalikkust, mistõttu peaksid laadal kohal olema võimalusel kõiki praktikapakkujad.

Katseprojekti ette valmistades püüdsime praktikakohad leida osalevatele koolidele võimalikult lähedal, et praktika jääks õpilase tavapärasele liikumistrajektorile ning säästaksime seeläbi õpilaste aega ja sõiduraha. Seetõttu asuski suurem osa praktikakohtadest Rakvere linnas. Tagasisides saime kinnitust (vt joonis 3), et ühenduse lähedus õpilase kodule või koolile on oluline: 35% tagasiside andnuist arvas, et praktikakoht võiks asuda ka õpilase kodu- või koolilinnast kaugemal, kuid see teeks praktilal käimise keeruliseks; 39% leidis aga, et praktikakoht ei tohiks asuda kaugemal, sest õpilastel on tihe ajagraafik ning keerukas oleks ka transpordi korraldamine. Ka edaspidi tasub meil küllap praktikakohtade leidmisel hoida sama suunda.

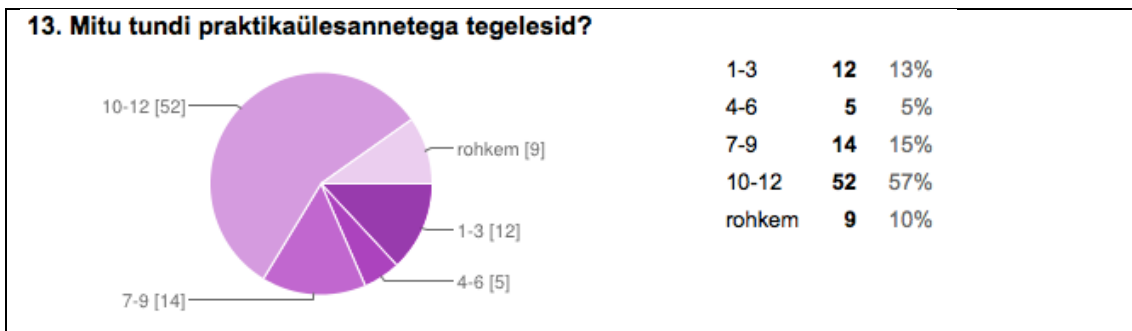

Joonis 3

Praktikategevustest

Praktika kestvus. Programmi nõue oli, et õpilane käib praktikal vähemalt 10 tundi 2-3 nädala jooksul, andmaks õpilasele piisavalt aega ühenduse meeskonda ja tegevusse ning oma ülesannete täitmisesse sisse elada. Praktikal käidi ajavahemikus novembrist aprilli alguseni – nii õpilaste, juhendajate kui õpetajate seas oli neid, kes põhjendatult soovitasid seda perioodi lühendada.

Tagasisidet andnud õpilastest 29% oli praktikal kahel päeval, 25% rohkem kui viiel päeval, osa ka kolmel (16%), neljal (12%) ja viiel (12%) päeval, samas 5% ehk 5 õpilast osales praktikategevustes kõigest ühel päeval. Et tulevikus vältida liiga põgusaid vabaühenduse külastusi, mille jooksul praktikaga ei jõuta soovitud õpitulemusteni, tasub praktikal käimise aega täpsustada vähima aktsepteeritud praktikapäevade arvuga (min. 3 päeva). See aitab ehk tagada ka, et õpilane on praktikaülesannetega hõivatud vähemalt 10 tundi, nagu nõutud. Katseprojektis pidas minimaalsest praktikatundide arvust kinni üle poole õpilastest (67%), kuid liiga palju oli neid, kes piirdusid vähemaga (joonis 4). Praktika pikkust hindas piisavaks 73% õpilastest, liiga pikaks 10%, hinnangut ei osanud anda 14% ja liiga lühikeseks pidas praktika kestvust 3% (3 õpilast). Viimaste seast kaks õpilast olid praktikal küll nõutud tundide arvu, kuid kaks käisid vabaühenduses abiks vaid 2 päeval, mis kinnitab, et praktikategevused võiksid toimuda vähemalt 3 päeval, võimalusel enamal.

Joonis 4

Praktikategevused. Põhiliste praktikategevustena nimetati vabaühenduse tegevuse ja töökorraldusega tutvumist ning erinevaid õpilasi võõrustanud vabaühenduste igapäevatöid, milles õpilased said praktika käigus abilistena kaasa lüüa. Tööülesandeid oli nii füüsilist kui vaimset pingutust nõudvaid, küll tubaseid, küll välitingimustes tehtuid. Suurem osa õpilasi töötas praktikategevustes kas otse või kaudsemalt ühiskonnagruppidega, kellega neil siiani oli olnud väga vähe kokkupuudet: eakad, puuetega lapsed ja noored, vähekindlustatud pered; ning tegutseti vabaühendustes, mille valdkonnast praktikani kuigipalju ei teatud, ning õpiti uusi kasulikke oskusi.

Näiteks aidati korraldada ja läbi viia spordivõistlusi ja lastele-noortele sotsialiseerumiseks ja suhtlemiseks mõeldud kohvikukohtumist ja laagrit, tehti otse-eetris pereraadio hommikusaadet, paigaldati rajatähiseid, tegeleti varjupaiga loomadega ja korrastati nende puure, meisterdati ja mängiti koos

puuetega lastega ning juhendati neid õppetöös, pandi kokku toidupakke ja jagati neid abivajajaile, õpiti koos eakatega käsitööoskusi ning õpetati neid edasi teistele, osaleti MTÜ arengukava ja projektitaotluse koostamises, juhendati eakaid arvuti kasutamisel, osaleti ühenduse koosolekul, testiti tarkvara kasutatavust, programmeeriti.

Õpilastele meeldisid praktikategevused ja –ülesanded, mille käigus nad:

- said proovida ja teha midagi uut ja huvitavat;
- omandasid uusi kasulikke oskusi ja teadmisi;
- täitsid endale praktika eel seatud eesmärgid;
- said head teha ja kasulik olla;
- kogesid positiivseid emotsioone ning tajusid abi- ja kasusaajate rahulolu;
- panid proovile oma loovuse, mõtlesid välja midagi vajalikku ja oma idee ka teostasid;
- said ise käed külge panna ja midagi ära teha;
- tundsid, et neile usaldati vastutusrikas töö;
- said suhelda (kas juhendajaga või tegevuse sihtrühmaga) ja tutvusid uute inimestega;
- tegutsesid võrdväärse meeskonnaliikmena või – olenevalt õpilase eelistusest – ei pidanud suhtlema ja said töötada iseseisvalt, üksinda.

Vähem meeldisid õpilastele praktikategevused ja –ülesanded, mille käigus nad:

- tundsid, et nad ei õpi midagi kasulikku või ei näinud ülesandel laiemat eesmärki;
- viibisid ühes keskkonnas kaua, täitsid monotoonset, tüütut või muul moel ebameeldivat ülesannet (nt pidid flaiereid jagades taluma ebaviisakusi);
- pidid tegema füüsilist tööd või ebatervislikuna tundunud tööd (kassipuuri puhastamisel kasutati tugeva lõhnaga kemikaali; väljas töötades külmetuti);
- pidid juhendaja järel ootama;
- pandi teiste praktikantidega võistlusolukorda, konkureerima;
- pidid oma praktikakogemust kirjalikult analüüsima (nt praktikapäeviku või tagasisideküsimustiku täitmine või essee kirjutamine).

Õpilaste hinnangul õppisid nad kõige enam selliste praktikategevuste käigus, kus:

- katsetati või tehti midagi uut, tavatut ja huvitavat, rakendades ka oma varasemaid teadmisi ja oskusi (nt. valmistati ette raadiosaadet; õpiti uusi käsitööoskusi, juhendati endast vanemaid; uuendati sotsioonikaalast rakendusteenust, testiti tarkvara kasutatavust, koostati SWOT-analüüsi);
- puututi kokku enda jaoks uute teemade ja valdkondadega (nt. puuetega laste haridus- ja töövõimalused; organisatsiooni eelarve ja rahastamine);
- täideti vastutusrikkaid ülesandeid (nt juhiti otse-eetris raadiosaadet, korraldati meeskonnaliikmena aktiivselt olulist suurüritust, juhendati puuetega lapsi, jagati olümpiaadil ülesandelipikuid nii, et kõrvuti või üksteise taga istujate ülesanded ei kattuks);
- arendati endas kasulikke iseloomuomadusi ja sotsiaalseid oskusi (püsivus, sihikindlus, julgus, avatus suhtlemises, suhtlus endast väga

- erinevate inimestega, orienteeritus koostööle ja koostööoskus, usaldus, ajaplaneerimine, täpsus, põhjalikkus, positiivsus, empaatia, viisakus);
- õpiti iseennast paremini tundma (praktikaülesandeid täites saadi teadlikumaks iseenda isiksusest, võimetest, huvidest);
- taibati enda jaoks midagi olulist, millel nähti mõju oma edasisele elule (nt. huvi sotsiaaltööd või eripedagoogikat õppima minna; looma kodustamise ja hülgamise tagajärjed; sotsiaalne kihistatus ja ebavõrdsus meie ümber, seal, kus seda seni ei osatud näha);
- saadi hea ülevaade vabaühenduste olemusest, töökorraldusest, majandamisest (nt. vabaühenduse nädalakoosolekul ja vabatahtlikkuse teemalisel konverentsil osalemine, projektitaotluse kirjutamine);
- ülesanne oli selge ning juhendati hästi (õpiti praktikutelt, tegutseti oma ala spetsialisti käe all).

Olulisimate praktika käigus omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutena toodi välja:

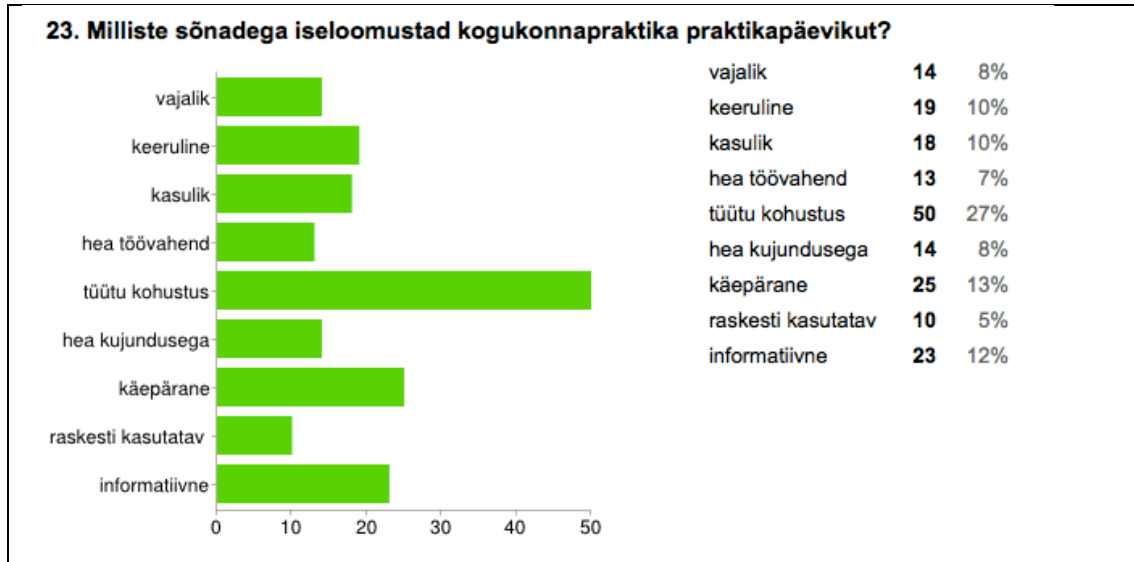
- vabaühenduste tegevuse, tööpõhimõtete ja -korralduse ning Lääne-Virumaal tegutsevate vabaühendustega seotud teadmised ja oskused (sh. projekti, taotluse, eelarve, arengukava koostamine);
- teadmised vabatahtlikust tööst;
- selgem arusaam praktikakohaks olnud vabaühenduse tegevusvaldkonnast ja seotud spetsiifilised oskused (puuetega lastega suhtlemine, koduloomadega käitumine, tegutsemine tulekahju korral, tarkvara arendamine);
- organiseerimis- ja sotsiaalsed oskused: tegevuste algatamine, planeerimine, juhtimine, rühmatöö korraldamine, meeskonnas töötamine, väljendus- ja suhtlusoskus, enesekehtestamine;
- loova probleemilahenduse tähtsus ja mõju;
- teadvustati end vastutust omava ühiskonnaliikmena, kelle tegevus mõjutab kohaliku elu ja ühiskonna arengut, mõisteti ühiskonnas osalemise olulisust;
- Eesti ühiskonnast avanes avaram, tõetruum pilt, hakati nägema rohkem seoseid ja ühiskonnas olulisi probleeme.

Õppe- ja töövahendid, juhendamine

Õpilastele oli praktika ettevalmistamisel ja praktikategevuste ajal toeks programmijuhend, praktikal toimunut, märgatut ja õpitut dokumenteeriti ja analüüsiti praktikapäevikus.

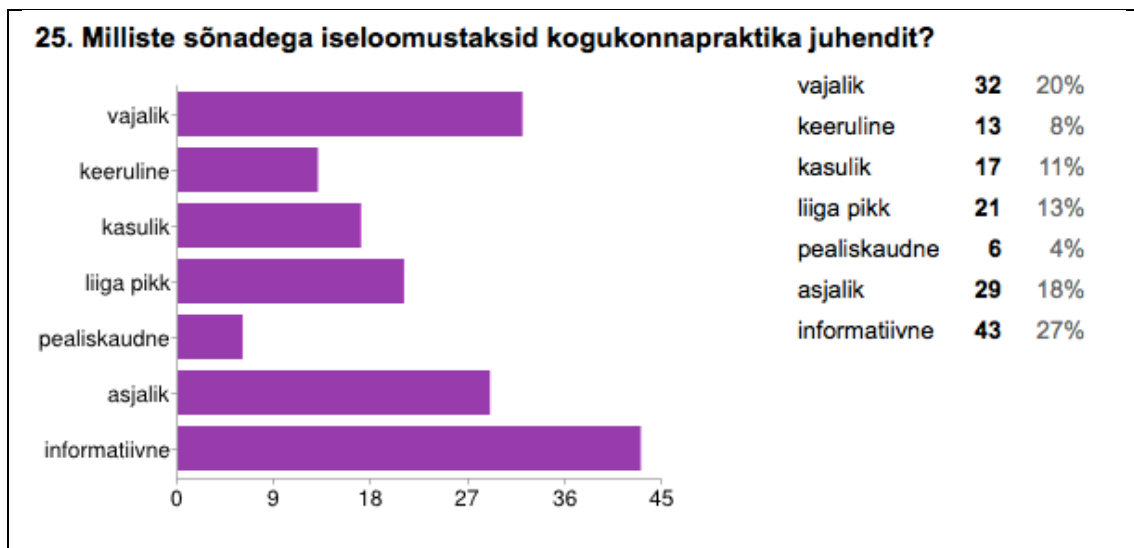
Kuigi praktikapäevikut peeti ka informatiivseks ja käepäraseks töövahendiks ning ka kasulikuks ja vajalikuks, oldi praktikapäeviku vajalikkuse ja sisu suhtes valdavalt kriitilised: üle veerandi õpilastest pidas seda tüütuks kohustuseks ning kümnendik keeruliseks (vt joonis 5). Praktikapäevik soovitati üldse ära jätta (“Usun, et 10 tundi praktikat ei nõua praktikapäevikut.”, “Piisaks esseest, mis koolis kirjutatakse.”), teha selle täitmine vabatahtlikuks või muuta päevik sisult ja vormilt õpilasele lihtsamaks, käepärasemaks ja vähem aeganõudvaks (võiks olla vabas vormis; liiga palju küsitakse detailset infot ja analüüsivaid hinnanguid, võiks olla elektrooniline). Teisalt oli mitme vastaja arvates praktikapäevik

praegusel kujul hea töövahend ning ei vaja muutmist. Vastustest ilmnest ka, et paljud õpilased ei täitnud praktikapäevikut regulaarselt, vaid alles praktikategevuste lõppedes (kuigi juhistes oli kõikjal rõhutatud pideva täitmise olulisust), mis võib osaliselt selgitada, miks päeviku täitmine tundus keeruline, aeganõudev ja tüütu.

Joonis 5

Programmijuhendit peeti valdavalt informatiivseks, vajalikuks ja asjalikuks (vt joonis 6), kuid soovitati ka seda lühendada ja muuta konkreetsemaks.

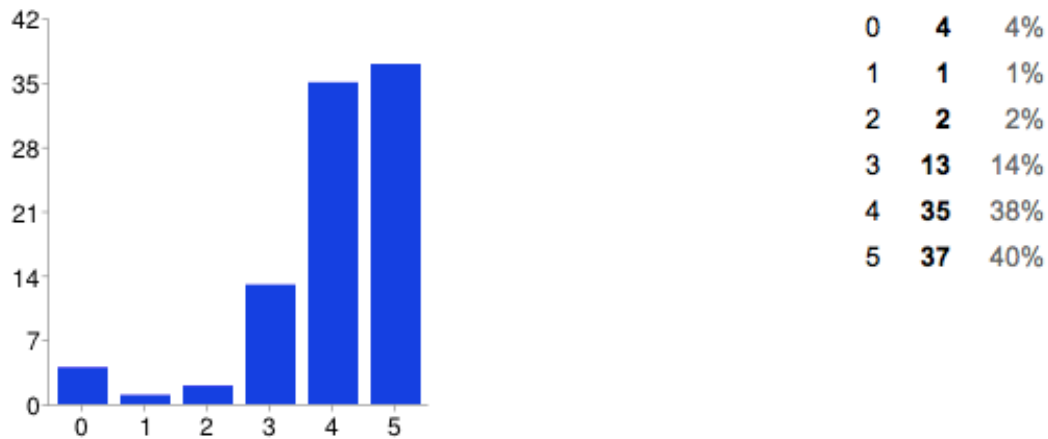

Joonis 6

Juhendamise suhtes jagunesid kogemused ja arvamused suures osas kaheks (vt joonis 7): valdav enamus pidas praktilal saadud tuge igati piisavaks ja heaks, et saavutada endale seatud eesmärgid ja jõuda programmi soovitud õpitulemusteni, ning oma juhendajaid kiideti abivalmiduse, lahkuse ja alatise toe eest. Kuigi vähemuses, oli samas mitu ka neid, kes kurtsid, et juhendaja oli passiivne, ei täitnud lubadusi (nt kontakteerumise osas), polnud juhendaja rolliks piisavalt hästi valmistunud (praktikategevusi oli vähe, juhendaja ei

osanud aidata praktika eesmärkide ja praktikapäeviku täitmise juures). See puudutas siiski vaid paari-kolme juhendajat.

26. Hinda punktiskaalal (0 üldse mitte, 5 igati piisavalt), kui palju said vabaühenduses praktiliselt olles vajalikku tuge ja juhendamist, et saavutada oma praktikaeesmärgid ja soovitud õpitulemused?

Joonis 7

Praktikaeesmärgid ja programmi soovitud õpitulemused. Enne praktikakoha valimist (vabaühenduste laada eel) said õpilased ühiskonnaõpetuse tunnis ülesandeks seada endale praktikaks eesmärgid, mida nad soovivad oma praktika lõpuks saavutada. Soovitasime praktikakoha valimisel lähtuda neistsamadest isiklikest praktikaeesmärkidest. Et endale seatud eesmärgid praktiliselt saavutada õpilasel ei ununeks, vajadusel neid korrigeeritaks ning juhendajaga läbi arutataks, et neist lähtuvalt kujundada ka eesolev praktika ja valida praktikategevused, olid praktikaeesmärkide (soovituslikult vähemalt 5) sõnastamiseks ette nähtud koht ka praktikapäevikus.

Kogukonnapraktika [programmi oodatud õpitulemused](#) hõlmavad pädevusi (sotsiaalsed ja kodanikupädevused, algatusvõime ja ettevõtlikkus, õppimisoskus), mille arendamiseks peab õpilane praktika käigus juhendaja ja õpetaja toel teadlikult ja järjekindlalt pingutama.

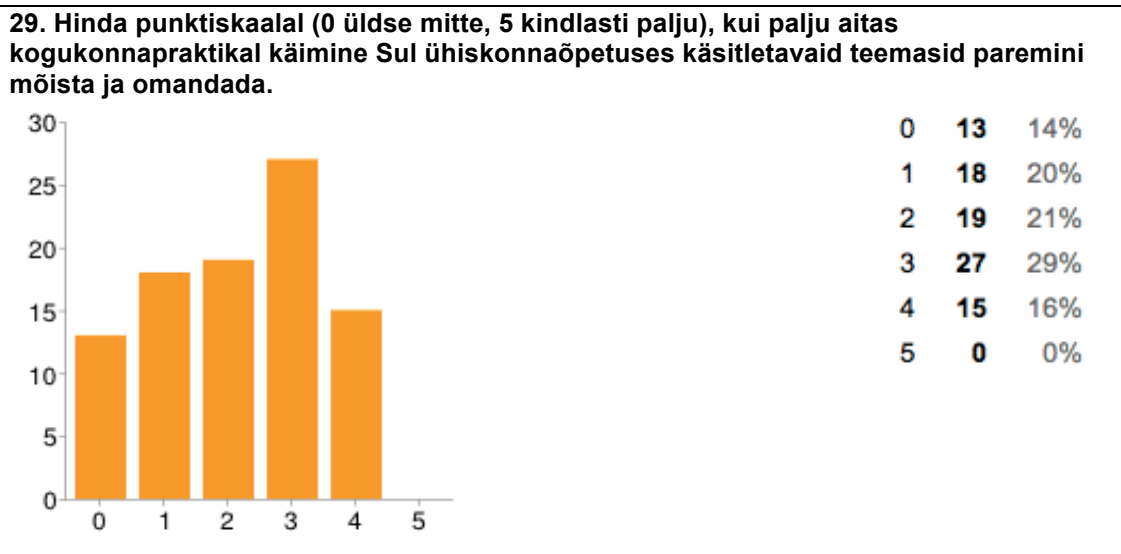
Tagasiside põhjal püüdis endale seatud eesmärgid praktiliselt saavutada enamik (75%) õpilasi. Kõigi endale seatud eesmärkideni jõudsid praktikaga 46% õpilastest ning vähemalt mõne oma eesmärgi saavutas 50% õpilastest.

Ka programmi oodatud õpitulemusi pidas praktikat planeerides ja praktika käigus vähemalt mingil määral silmas üle poolte (65%) õpilastest, ülejäänud aga jällegi mitte.

Programmi tulemuslikkus ja rahulolu praktikaga

Kogukonnapraktika oluliseks eesmärgiks on toetada gümnaasiumistmes kodanikuühiskonnaga seotud teemade käsitlemist, täiendada teoreetilisi teadmisi praktilisema kogemusõppe kaudu ning luua tingimused ja keskkond eluks vajalike pädevuste arendamiseks. Seoseid tunnis käsitletavate teemadega aitasid luua eelkõige ühiskonnaõpetuse õpetajad (aga ka programmijuhend ja praktikapäeviku ülesanded), seda pemaistelt praktikategevustele järgnenud analüüsitegevustega. Tagasiside numbrite põhjal suutsime selle eesmärgi saavutada katseprojektis keskpäraselt (vt joonis 8), kuid 45% vastanute hinnangul aitas kogukonnapraktikal käimine neil keskmisest edukamalt ühiskonnaõpetuses käsitletavaid teemasid paremini mõista ja omandada.

Joonis 8

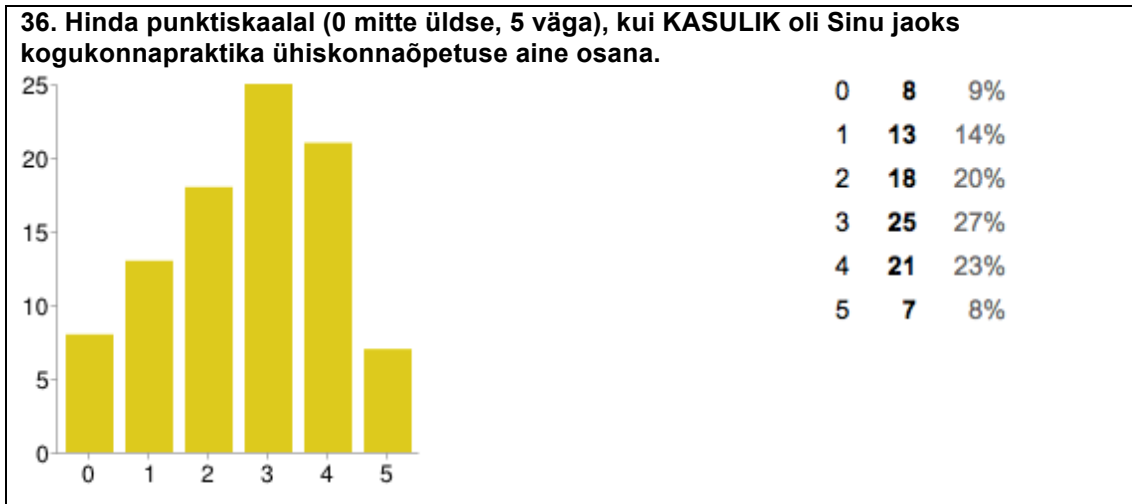
Seevastu näiteid sellest, kuidas ühiskonnaõpetuse aines käsitletud teemadega praktilal kokku puutati, oskas välja tuua enamik õpilasi: vabaühenduste tegevus ja roll ühiskonnas, MTÜ-de loomine ja rahastamine, vabatahtlik töö, haridus, kodanikuühiskond, -algatus, -aktiivsus, kaasamine, sallivus, sotsiaalne kihistumine ja tõrjutus, sidusus, vaesus, diskrimineerimine, lõimumine jms.

Vähene teooria ja praktika seostamine õpilaste poolt võis tuleneda ka sellest, et kodanikuühiskonna teemasid käsitleti ühiskonnaõpetuse aines õppeaasta esimesel poolel, enamik õpilasi käis aga vabaühenduses praktilal hiljem, õppeaasta teise poole alguses. Käsitletud teemad võisid olla praktika ajaks juba kaugeks jäänud, mistõttu teemade kattumist või haakumist teoorias ja praktikas ei taibatud küsimustikule vastates välja tuua. Võimalik on ka, et tagasisidet mõjutas ebasoodsalt ka küsimuse sõnastus: täpsem oluks küsida, kas kogukonnapraktikal käimine aitas õpilasel mõista ja omandada paremini ühiskonnaõpetuses käsitletavaid kodanikuühiskonnaga seotud teemasid.

Õpilaste tagasiside põhjal täiendame programmi metoodikat ja pakume välja viisid, kuidas praktika ja teooria vahelised seosed selgemalt välja tuua. Kindlasti aitavad õpilast nimetatud seoste leidmisel näiteks selleks mõeldud lühikesed

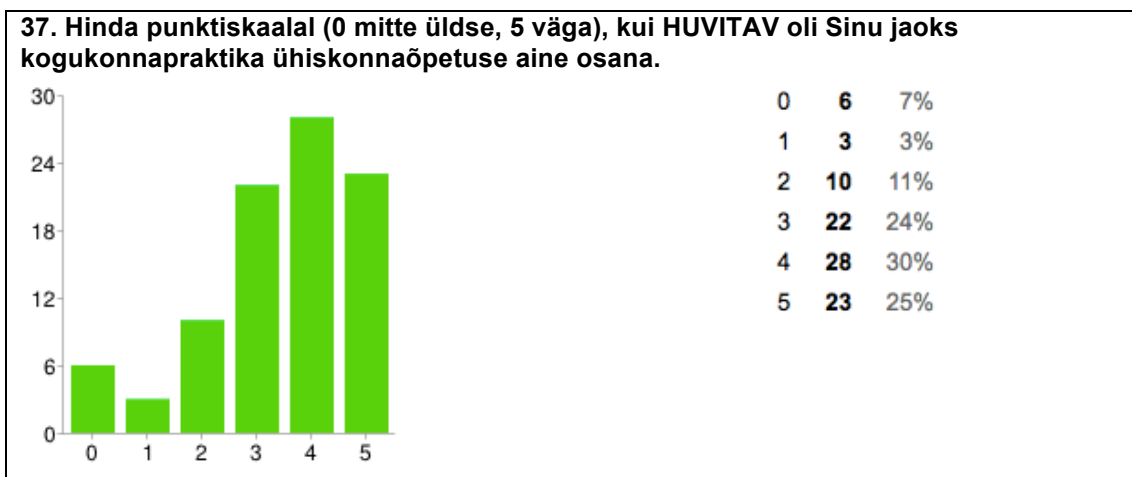
ülesanded ühiskonnaõpetuse tunnis, nii juhendaja kui õpetaja poolt sihilikumalt suunatud arutelud, lisaülesanne praktikapäevikus jms.

Küllap osaliselt sellesama kohati napiks jäänud oskuse tõttu siduda ühiskonnaõpetuse tundides käsitletut vabaühenduses nähtuga varieerus (vt joonis 9) ka õpilaste hinnang sellele, kui **kasulik** nad peavad kogukonnapraktikat ühiskonnaõpetuse osana. Skaalal 0-5 (0 mitte üldse, 5 väga) hindas praktika kasulikkust punktidega kolmest viieni üle poole õpilastest (58%).

Joonis 9

Rohkem pidasid abiturientid kogukonnapraktika kogemust enda jaoks **huvitavaks** (vt joonis 10). Siin oli õpilaste hinnang ühtsemalt ja valdavalt positiivne: skaalal 0-5 hindas kogukonnapraktikat ühiskonnaõpetuse aine osana keskmiselt või üle keskmise huvitavaks 79% õpilasi.

Joonis 10

Selleks, **et kogukonnapraktikast oleks õpilastele rohkem kasu**, saime õpilastelt programmi arendamiseks soovitusi nii sisu kui vormi osas. Samas on paljude arvates programm ka praegusel kujul piisavalt kasulik ja positiivne

(neile, kes tahavad sellest kasu saada ja midagi õppida) ning ei nähtud põhjust midagi muuta. Teised soovitasid

vormi osas:

- pakkuda praktikakohti rohkematesse vabaühendustesse (et õpilane saaks valida valdkonna, mis on talle tõeliselt südamelähedane) või lasta õpilastel endale sobiv vabaühendus mujalt leida;
- võimaldada praktikal käia rohkem ja paindlikumalt tundide arvelt;
- teha praktika vabatahtlikuks, nt valikainena (kohustuslikkus vähendab õpilaste entusiasmi ja motiveeritust);
- korraldada kogukonnapraktika suvisel ajal (soojem ja õpilastel on rohkem aega);
- suurendada praktika mahtu (nt 15 tunnile);
- lühendada praktikaperioodi (et oleks intensiivsem);
- jagada praktika 10 tundi erinevate (näiteks kolme) vabaühenduse vahel;

sisu osas:

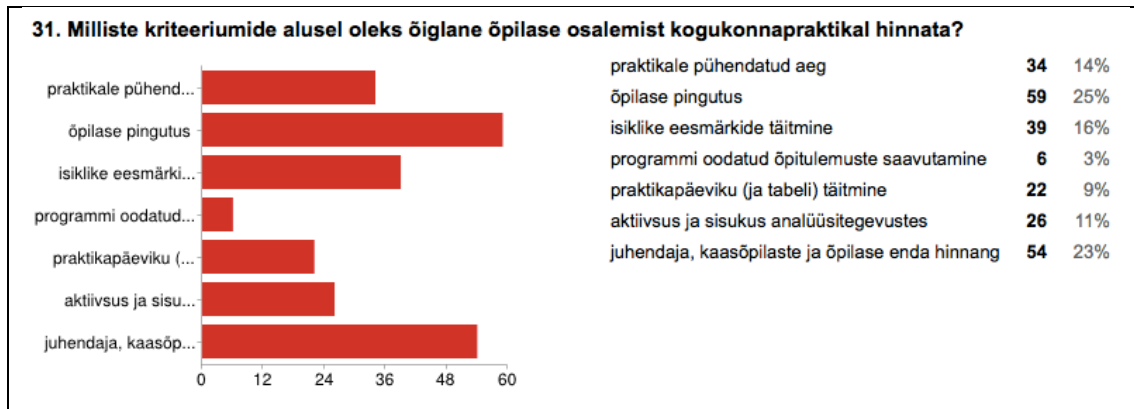
- kaasata õpilasi praktikal rohkem praktilistesse (ja füüsilistesse) tegevustesse ning mitmekesistada tegevuste ja ülesannete valikut;
- tagada, et õpilastel on praktikal piisavalt huvitavaid ja sisukaid tegevusi;
- veelgi enam praktikal rõhku panna vabahenduse tegevuse, toimimise ja rahastamise selgitamisele;
- anda õpilastele ülesandeks asutada ka ise vabaühendus.

Et uurida, kas praktikal käimine ei olnud õpilaste arvates maksimaalselt kasulik vaid programmi metoodikast ja korraldusest tulenevatel põhjustel või võis praktikakogemuse kasu õpilasele mõjutada ka tema enda huvi, osalemise aktiivsus, pühendumine jms, küsisime osalenud õpilastelt ka, **mida nad teeksid ise järgmisel korral kogukonnapraktikale minnes teisiti**. Paljud vastasid, et nad ei muudaks midagi ja teeksid kõike samamoodi, osa arvas, et nad jätkaks praktikale minemata, teised aga nentisid, et nad uuriksid praktikakohti pakkuvate vabaühenduste ja võimalike praktikategevuste kohta rohkem infot, oleksid järgmisel korral julgemad, algusest peale aktiivsemad, avatumad, uuriksid rohkem vabaühenduse tegevuse kohta, kujundaksid teadlikumalt ja rohkem oma eelistustest lähtuvalt praktika sisu (valiks tegevusi ja ülesandeid paremini), riietuksid välitöödeks soojemalt, käiksid vabaühenduses lühema perioodi jooksul, keskendusid praktikale rohkem, alustaksid praktikaga varem ega lükkaks seda edasi, mõtleksid oma eesmärgid paremini läbi ja pingutaksid rohkem, teeks linnapeade võistlusraja pikema..

Hindamine. Kogukonnapraktika hindamise eesmärk on anda õpilasele tema töö ja pingutuse kohta tagasisidet ning soovitusi edasiseks. Hindamine peab sisaldama sõnalist tagasisidet ning võib olla kas arvestustlik või hindeline. Ühistest hindamisalustest lähtumiseks on programmi rakendavatele õpetajatele soovituslikud juhised. Neis soovitame õpilase tööd ja pingutust kogukonnapraktika sooritamisel hinnata järgmiste kriteeriumide alusel: õppimise planeerimine ja juhtimine, praktikale pühendatud aeg, praktikakogemuse salvestamine ja mõtestamine, praktikakogemuse jagamine ja analüüs, juhendaja, kaasõpilaste ja õpetaja enda hinnang. Olulisemana on soovitatud arvestada õpilase eneseanalüüsi ja hinnangut oma pingutusele ja pühendumisele praktika ettevalmistamisel, praktikaülesannete täitmisel ja

praktikakogemuse analüüsimisel ja mõtestamisel.

Katseprojekti lõpus küsisime hindamissüsteemi edasiseks kohandamiseks ka õpilaste arvamust (vt joonis 11).

Joonis 11

Olulisemateks hindamiskriteeriumideks peeti õpilase pingutust praktika sooritamisel, juhendaja, kaasõpilaste ja õpilase enda hinnangut tehtud tööle, õpilase isiklike praktikaeesmärkide täitmist ning praktikale pühendatud aega. Välja toodi, et kõige tähtsam on juhendaja ja õpilase koostöö ja tegevustest osa võtta ("Isegi kui midagi ei oska, peab proovima.") ning et kõige adekvaatsema hinnangu tehtud tööle saavad anda õpilase juhendaja ja õpilane ise. Leiti ka, et sedalaadi praktikat (vabatahtlikku tööd) ei ole õiglane hinnata hindeliselt, kuna praktika kujunemine ja tööülesannete täitmine ei sõltu täiel määral õpilasest (vaid ka juhendajast, ülesannetest jms).

Katseprojekti arvestasid õpetajad hindamisel peamiselt praktika sooritamist (vabaühenduses praktikal käimist), praktikapäeviku täitmist, juhendaja hinnangut õpilase püüdlustele praktikal, õpilase aktiivsust ja kaasamõtlemit analüüsitegevustes (sh grupiarutelud, essee), tagasisideküsimustiku täitmist, õpilase hinnangut oma sooritusele (tugineti essees kirjutatule). Kõigi osalejate tagasiside põhjal soovime edaspidi hindamisel lähtuda rohkem juhendaja hinnangust ning teise olulisema kriteeriumina arvestada õpilase enda hinnangut oma tegevusele praktika ettevalmistamisel, praktikaülesannete täitmisel ja praktikakogemuse analüüsimisel.

Kas õpilaste arvates peaks kogukonnapraktika olema gümnaasiumiastmes ühiskonnaõpetuse aine osa? Arvamusi oli ootuspäraselt nii poolt kui vastu.

Pooldajate arvamused ja argumendid (tsiteerituna; sarnased mõtted koondatud):

- hea vaheldus tavalisele õppetööle; tuim kirjutamine ja õppimine on tüütud; ma usun, et see on üsna hea väljund selles aines; muudab aine huvitavamaks ja lisakohustused ei tohiks õpilasi ära hirmutada (samas peaks olema õpetaja asi see, et see kasutatud aeg läheks tõesti asja ette ning see poleks nii-öelda mahavisatud aeg);

- praktilist tegevust ongi vähe, üleüldse peaks kool sisaldama rohkem praktikat, sest lõpetades see aasta kooli on meil kõigil rikas teooriapagas, aga elus läbilöömiseks jääb puudu praktilistest oskustest;
- õpilased saavad praktiseerida oma oskusi;
- teoreetilise osa kõrvale praktilise osa omandamine aitab oluliselt paremini ainet mõista; saab praktilisi teadmisi, emotsioone, ja mälestusi - need püsivad paremini meeles, kui need, mis on pähe õpitud ühe töö jaoks;
- saab palju kogemusi, mida võib tulevikus ka tööl vaja minna;
- hea viis kohtuda erinevate inimestega;
- oleks väga hea vaheldus saada klassiruumist välja ja ise midagi head teha oma kogukonna jaoks;
- õpetab palju inimesele ühiskonnast ja võimalustest, mis tema ümber on;
- see võib muuta nii mõnegi inimese arvamust ühiskonna abistamise ja arendamise osas;
- aitab mõista, kuidas MTÜ-d toimivad;
- aitab paremini mõista, miks on Eestis vabatahtlike töö vajalik ning miks igauks seda proovima peaks; muidu võibolla ei tule mõtetki proovima minna;
- "Paljud peavad seda tüütuks, kuid minu arvates on see küll üsna kasulik. Tuleb valida endale lihtsalt põnev praktikakoht ning kindlasti aitab see kaasa silmaringi laienemisele."
- "Alguses olin praktika suhtes skeptiline, kuid nüüd arvan, et praktika oli huvitav kogemus ja avardas minu maailmapilti. Kui praktikat poleks olnud, ei oleks ma ealeski mõelnud vabatahtlikule tööle ega pidanud seda oluliseks, sest MTÜdest räägitakse vähe. Arvan, et kogukonnapraktika aitab tuua noori vabatahtliku töö juurde, arendab ettevõtlikkust, et midagi oma kodukoha ja teiste inimeste jaoks ära teha."
- "Jätkake kindlasti selle tegemist ka tulevastel aastatel."

Vastaste ja skeptikute arvamused ja argumendid:

- see on lisakohustus; 12. klassis on niigi väga kiire ja tahaks rohkem eksamitele pühenduda; gümnaasistid käivad ka tööl/trennis/huviringides ja mingil hetkel peab inimesel olema ka aega puhata;
- raske oli leida sobilikke aegu, millal oma (praktika)tunde tegema minna;
- tegemist on vabatahtliku tööga, kuid kooliõpilasele oli see tehtud sunniviisiliseks; õpilased, kes soovivad teha/ näevad olulisust vabatahtliku tööst, teevad seda olenemata sellest, kas kooli õppekavas see sees on või mitte; vabatahtliku töö mõte ongi, et inimene teeb seda omast vabast tahtest ja missioonitundest, mitte aga selleks et linnukest kirja saada (samas on idee väga hea, seda võiks pakkuda gümnaasiumis näiteks valikainena); oleme suured inimesed ja saame ise aru kas meile on kellegi aitamine vabatahtlikuna kasulik või ei;
- kohustuslikkus selle asja juures ei anna ka tõelist vabatahtliku töö kogemust ja elamust, emotsioon jääb saavutamata;
- võiks olla vabatahtlik, sellele võiks olla alternatiiv, kui õpilane pole huvitatud osa võtma;
- kogukonnapraktika võiks olla hoopis gümnaasiumiosas valikkursusena (sel juhul võibolla pikema mahuga);

- Ei, sest reaalse töö kõrval tegeletakse liiga palju nämmutamise (päevik, juhend, loetakse ikka üht ja siis teist esseed praktikast üh.õpetuse tunnis);
- praktika ei anna suure ajakulu juures piisavalt efektiivselt vajalikku informatsiooni;
- “Arvan, et ei peaks. Kuid õpilastel võiks olla võimalus vähemalt üks kord (ühiskonnaõpetuse aine osana) kuskil vabaühenduses käia, sest vabatahtlikult nad sinna niikuinii ei lähe”;
- otseselt aine osaks ei oleks mõistlik, sest kõigile ei ole see sama väärtusega, nt neile, kel on juba oma MTÜ jne;
- vaid sel juhul, kui need 10 tundi ongi kooli ühiskonnaõpetuse ajast;
- see võiks olla põhikooli astmes, kus teismelised alles õppivad ja harjuvad töökogemustega ning kohustustega; võiks olla 10. või 11. klassis, sest 12. klassi õpilased soovivad keskenduda eksamitele.

Tagasisidest ilmneb, et kogukonnapraktika suhtes vastumeelsete või skeptiliste õpilaste põhilised argumendid praktika vastu on seotud abituriientide ajanappusega, hõivatus (väsimumusega), praktika (nn vabatahtliku töö) kohustuslikkusega, programmi töömeetoditega (praktikategevustele lisanduvad ajakulud ettevalmistustegevused ja analüüs), kohati kesine tulemuslikkus (juba vabatahtlikuna tegutsevate ja MTÜ juba asutanud noorte jaoks on praktika vähem huvitav ja vajalik kui neile, kes pole vabaühenduste järele vabatahtliku tööga seni kokku puutunud).

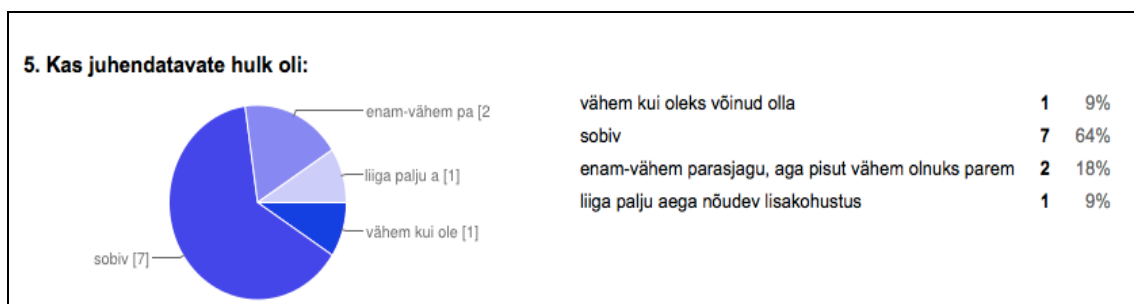
Programmi arendamisel võtame neid kitsaskohti arvesse ja püüame leida lahendused. Näiteks katsetame järgmisel aastal osades koolides praktika toimumist 2014 õ-a sügisel (mitte kevadel, kui õpilastel juba tihe eksamiteks ettevalmistamine hoos). Peamiseks ülesandeks saab programmiga jätkamisel aga tekitada noortes huvi ja motivatsioon vabaühendustesse praktikale minna, sest kui noor midagi väga tahab, siis leiab ta ka selleks aja ja energia. Õpilaste suhtumist kogukonnapraktikasse saame ilmselt vähemalt mõnevõrra parendada ka, kui selle asemel, et rääkida õpilastele võimalusest tutvuda kogukonnapraktikal vabaühenduse tegevusega ja proovida vabatahtlikku tööd, räägib õpetaja kogukonnapraktikast ennekõike kui õppemeetodist, mida ta oma aines teiste seas kasutab, et tundides käsitletud teoreetilised teadmised kinnistuksid praktilistes tegevustes ja avarduksid elulises keskkonnas ning et õpilane saaks endas koolitööd tehes arendada rohkem eluks vajalikke oskusi ja hoiakuid.

Mis aga õpilasi kogukonnapraktika käigus kõige enam üllatas? Arusaamine, et piisab nii vähesest, et kellelegi head teha. Et puudust kannatavad pealtnäha tavalised inimesed, kelle välimusest seda näha ei ole. Et abivajajaid on meie ümber nii palju. Et vabatahtliku tööga saab igaüks hakkama. Et vabaühendustes tegutseb nii palju sõbralikke ja abivalmis inimesi. Et suurürituste korraldamine nõuab nii suurt pingutust ja palju ressursi. Et vanemate naisterahvastega on huvitav rääkida. Soostereotüüpiliselt välja kujunenud valikud – Toidupangas oli abivajajatele toidupakke jagamas üks noormees (ja kolmteist neidu), vabavaraalse tarkavara arendamisega tegeleva MTÜ Nynask valis praktikakohaks üks neiu (ja üheksa noormeest).

2. Juhendajate tagasiside

Praktikakohti pakkus Rakvere gümnaasiumide õpilastele 24 Lääne-Viru vabaühendust, kuid praktikale mindi neist l vaid osadesse. Nii sai kogukonnapraktikal õpilaste võõrustamise kogemuse 16 vabaühendust ja õpilaste juhendamise kogemuse pisut enam nende ühenduste eestvedajat, töötajat, aktiivset liiget või vabatahtlikku. Tagasisideküsimustiku palusime täita kõigil kogukonnapraktika juhendajatel. Küsimustik oli kättesaadav programmi veebilehel ning saadetud juhendajate meiliaadressidele. Küsimustiku kaudu andis meile programmi kohta tagasisidet 9 juhendajat. Vastajad on järgmistest vabaühendustest: MTÜ Huviselts Elujoon, Lääne-Virumaa Spordiliit, Rakvere Bont Rulluisuklubi, MTÜ Nynask, Rakvere Diakooniakeskus/Rakvere Toidupank, MTÜ Haljala Noortekeskus, MTÜ Mõedaku, Rakvere Karmeli kogudus. Kuigi vastajaid oli vähevõitu, käis just nende juhendajate käe alt läbi suurem osa kogukonnapraktikal osalenud 113 õpilasest.

Õpilasi oli vabaühenduses praktikal 2-23 (keskmiselt alla 10). Üle 10 juhendatava õpilase puhul oli juhendajaid vabaühenduses enamasti rohkem kui üks. Juhendatavate hulka pidas enamik sobivaks (vt joonis 12).

Joonis 12

Vabaühenduse motivatsioon Kogukonnapraktika katseprojektis osaleda oli erinev. Juhendajate vastustest jäi kõlama soov:

- panustada praktilisemasse haridusse;
- anda oma kandi noortele võimalus praktikal käia kohalikus MTÜ-s;
- tutvustada noortele oma tegevust, edasi anda oma kogemusi ja teadmisi;
- saada noortelt uusi ideid ja värsket vaadet oma tegevusele;
- luua kontakte (noorte, koolide ja teiste vabaühendustega);
- ühiskonnas aktiivselt osaleda.

Praktikategevustest

Peamine osa praktikast kulus õpilasel sellele, et osaleda ja kaasa aidata ühenduse igapäevatoos. Praktilisegevused ja -ülesanded lähtusid vabaühenduse valdkonnast: virtuaalmasinate seadistamine ja veebiprogrammide juhendmaterjalide koostamine, toidupakkide komplekteerimine ja väljastamine, laagri korraldamine noortele, raadiostuudioga tutvumine ja kolmetunnise hommikuprogrammi sisustamine otse-eeetris, õpitubades käsitööoskuste omandamine ja edasi õpetamine, eakate juhendamine arvuti käsitsemises, rulluisutreeningu korraldamine, arenguhüppe projekti kirjutamine, organisatsiooni turunduse kavandamine, noortekeskuse noortega tutvumine,

spordiürituse korraldamine, matka- ja suusaradade märgistamine jne. Olulise tegevusena tõi mitu juhendajat välja oma organisatsiooni tegevuste ja struktuuri tutvumise, aga õpilastele selgitati ka laiemalt vabaühenduste ja kodanikualgatuse rolli ühiskonnas, vabaühenduse juhtimist ja rahastamist jms. Samuti mainiti analüüsitegevusi: praktika võeti kokku ülesannete täitmise järel vestlusega, kus anti vastastikku tagasisidet; arutati praktikategevuste käigus saadud kogemuste üle; õpilased tegid ettepanekuid ühenduse töö tõhustamiseks.

Kuigi paljud juhendajad praktilisel toimunu lühikest ülevaadet andes vabaühenduste tegevuse tutvustamist ja analüüsitegevusi ei maininud, ei saa sellest järeldada, et seda ei tehtud (vastupidist kinnitab ka paljude õpilaste tagasiside). Samas on oluline edaspidi juhendajaid juhendamiseks ette valmistades veelgi järekindlamalt rõhutada kõigi kolme praktika etapi – ettevalmistus, praktikategevused, analüüs – hädavajalikkust.

Peamised oskused, teadmised, hoiakud ja kogemused, mille andmisele praktilisel rõhku pandi, oli juhendajate sõnul järgmised: korrektne eneseväljendus, suhtlusoskus (suhtlemine erinevate ühiskonnagruppide esindajatega), meeskonnatöö, juhendamine, teadmised vabaühendustest, algatusvõime ja eestvedamine, eneseanalüüs, loovus, ettevõtlikkus, erinevate valdkondade teadmiste ja oskuste kombineerimine, info valimine, teadmised vabaühenduse tegevusvaldkonnast ja selle võimalustest jne.

Praktika tulemuslikkus, rahulolu praktikaga

Praktika kulgemise ja tulemustega jäid juhendajad valdavalt rahule. Kiideti noorte koostöövalmidust, asjalikkust, ettevõtlikkust, osalemist ja aktiivsust kokkusaamistel ja tegevustes. Kõrgelt hinnati ka vestlusi noortega, nende ideid ja soovitusi. Juhendajate hinnangul täitsid nende juhendamisel olnud õpilastest 90% kas osa või kõik endale seatud praktikaeesmärkidest.

Negatiivsema poole pealt toodi välja, et kõik õpilased ei teatanud õigeaegselt praktilise tulemisest, mistõttu tuli ülesandeid kohati “jooksult” juurde mõelda; et mõni õpilane jäi ka aktiivsust eeldavates ülesannetes ujedaks ja napsõnaliseks. Korraldusliku poole pealt soovitati lähteülesannet õpilastele paremini selgitada, juhendada ka juhendajaid rohkem (rohkem kohtumisi, täpsemad juhised). Häiris ka õpilaste ajapuudus ja logistiline keerukus kaugemal asuva praktikakoha puhul, mistõttu õpilased jõudsid praktilisel käia ja olla soovitud vähem. Tunnistati endale ka, et ühendus oleks pidanud oma tegevusplaani praktika juhendamisel selgemini eelnevalt läbi mõtlema.

Olulisimaks, mida õpilased praktikast said, hindasid juhendajad lähedast pilguheitu oma valdkonna ja vabasektori tegemistesse, silmaringi avardamist, spetsiifiliste oskuste arendamist (organiseerimis-, suhtlusoskus, algatusvõime, meeskonnatöö), praktilisi kogemusi ja lisandunud teadmisi, millest koolitunniga piirdudes jäänuks õpilased ilma, elulistes tingimustes hakkamasaamine ja reaalse töö tegemine, uued tutvused, “teadmise, et kodanikualgatus on väärtus ja koostöö edasiviiv jõud”.

Juhendamise kogemusest

Olulisimana, mida juhendaja juhendamisest sai, nimetati:

- avastus, et juhendada on tore;
- kasulik juhendamise ja organiseerimise kogemus;
- õppetund, et mõistlik ja realistlik ajaplaneerimine on oluline;
- meeldetuletus, kuidas noortega käituda, kuidas neid juhendada (noored vajavad raame; ülesanded väga selgelt lahti seletada, sest nende teadmised ja arusaamised on teised);
- teadmine, et noored tulevad meelega ideedega kaasa, arusaamine, et noortega on võimalik kiiremini koos areneda ning et noored tahavad, et neid kaasataks ja nende arvamusega arvestataks;
- vastasikune positiivne tagasiside õpilastega;
- värskendav pilk oma tööle ja oma vabaühenduse tegevusele.

Mida teeks juhendaja kogukonnapraktikal juhendades järgmisel korral teisiti? Vastati, et praktikategevused ja oma panuse mõeldaks läbi ja kavandataks paremini; leitaks rohkem võimalikke praktikaülesandeid; õpilastega lepitaks kokku konkreetsem ajakava; piirataks juhendatavate arvu; paremaks juhendamiseks suheldaks õpilasi praktika eel ja alguses rohkem; näitaks õpilastele rohkem aspekte oma tööst; planeeritaks rahaasju rohkem, et hoida praktikaga seotud kulutused minimaalsed.

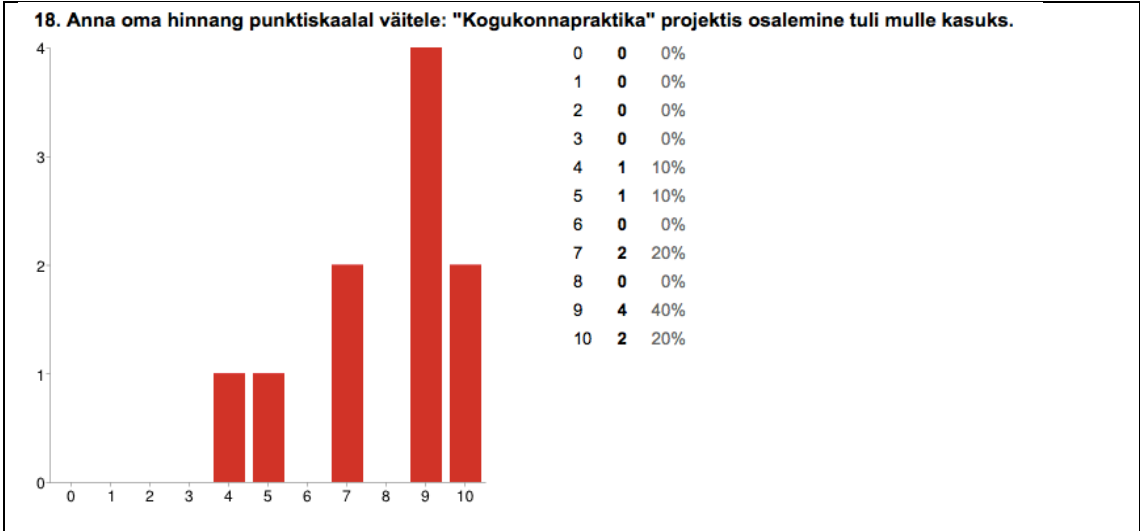
Juhendajate juhendamisest. Valdav enamus juhendajaist hindas EMSL-i poolt saadud juhiseid ja tuge piisavaks, oluliseks peeti, et vajadusel sai küsimustele alati vastused meili või telefoni teel. Üks juhendajatest soovitas lisada kohtumistele juhendajatega ka vahekohtumise, ühe juhendaja arvates puudus piisavalt detailne juhendmaterjal (talle tundus, et õpilased ja õpetajad ei mõistnud täielikult programmi eesmärke ja oodatud õpitulemusi).

Kogukonnapraktika katseprojektis osalemist pidas enda jaoks **kasulikuks** (hinnetega 9 või 10 skaalal 0-10) 60% juhendajatest (vt joonis 13). Projektis osalemist hindas oma vabaühendusele kasulikuks veelgi rohkem (70%) osalenud juhendajatest (vt joonis 14).

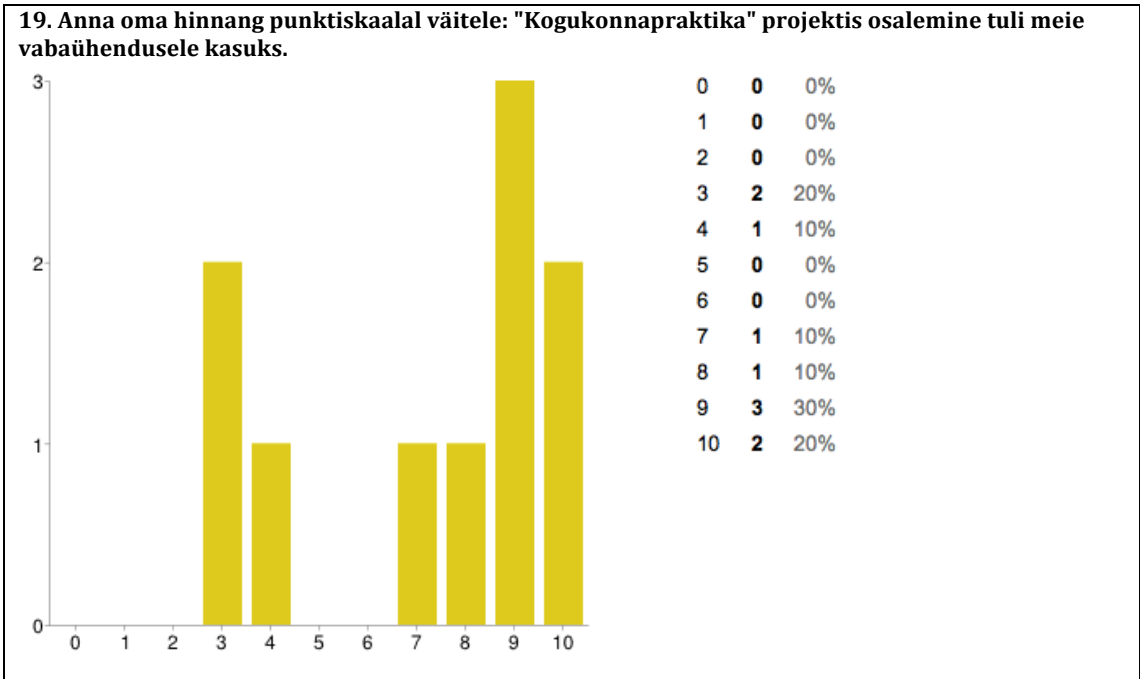
Lubadusega järgmisel aastal juhendajana osaleda oldi ettevaatlikud (vt joonis 15): esialgse nõusoleku andsid küll enamik küsimustikule vastanud juhendajaist, kuid oli ka neid, kes veel kahtlesid või arvasid, et nad järgmisel korral ei soovi osaleda.

Küsisime juhendajatelt ka nõu programmi paremaks korraldamiseks. Soovitati:

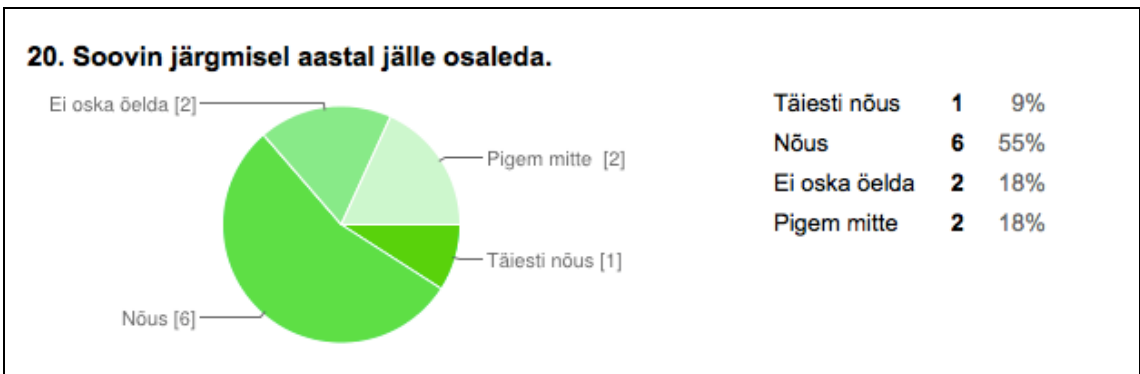
- praktikapäevikud muuta elektrooniliseks;
- koostada õpilaste praktikakülastuste paremaks haldamiseks registreerimisvorm;
- konkreetsemaid juhiseid;
- korraldada vahekohtumine;
- hoida minimaalsena ühenduste töömahtu juhendamisel, et ajakulu ei saaks ühendustele osalemisel takistuseks.

Joonis 13

Joonis 14

Joonis 15

Mis üllatas kogukonnapraktikal õpilasi juhendades juhendajaid?

- huvi eakatele suunatud vabaühenduse tegevuse vastu, toetus noortelt;
- noorte suur huvi ühiskonnas toimuva vastu ja paljude oma arvamus erinevatel ühiskonnateemadel;
- noorte huvi kaasa aidata, nende aktiivsus;
- head mõtted ja ideed noortelt;
- oskuslikkus praktikaülesannete täitmisel ja head tulemused tehtud töös;
- noorte vähene kohusetundlikkus;
- positiivne tagasiside praktikal käinud noortelt.

3. Õpetajate tagasiside

Kogukonnapraktika katseprojektis osalesid koolidest Rakvere Gümnaasium ja Rakvere Reaalgümnaasium. Seda ennekõike tänu nende koolide ühiskonnaõpetuse õpetajatele Heli Kirsile ja Elle Kohalile, kes olid nõus omalt poolt panustama ja uut kodanikuharidusprogrammi oma õpilastega prooviks rakendada. Kahest koolist kokku osales 115 õpilast, kellest praktikale minemisest keeldus kaks. RG-s oli juhendatavaid 60, RRG-s 55.

Tagasisideküsimustik oli õpetajatele kättesaadav neile meili teel saadetud veebilingilt, mis oli leitav ka programmi veebilehel.

Kogukonnapraktika juhendamine õpetajana

Õpetajate/koolide motivatsioon projektis osaleda:

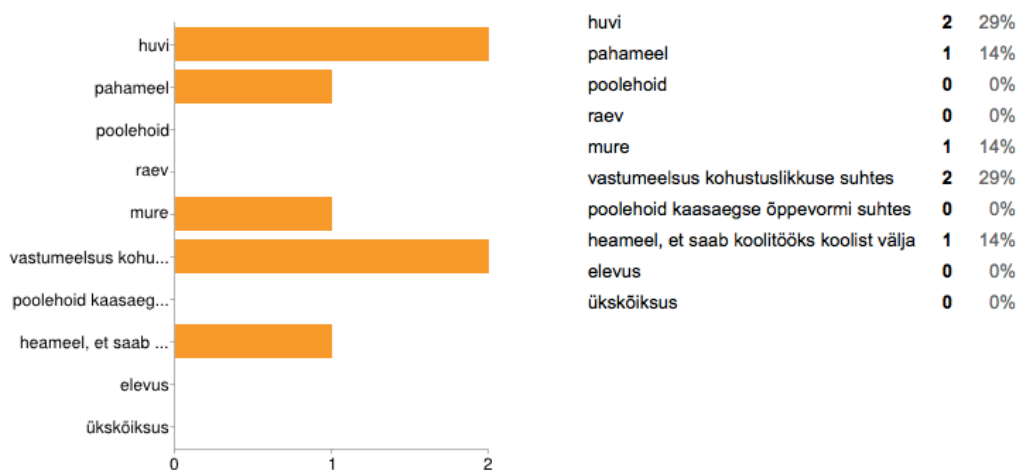
- kooli valmidus uusi, arendatavaid programme proovima;
- võtta kasutusele pakutud praktiline õppeprogramm.

Ettepanek projektis osaleda tekitas õpetajates esialgu ennekõike huvi ja hirmu. Mõeldi lisakohustusele ja ajakulule, kuid nenditi, et programmist loodeti head uut õppemeetodi ja tunnustati ja taheti panustada programmi eesmärki.

Õpetajate hinnangul oli õpilaste reaktsioon praktikale sarnane nende omaga, kuid kohati märksa pessimistlikum (vt joonis 16). Mõlema õpetaja arvates tekitas mõte praktikas õpilastes huvi, aga ka ka vastumeelsust selle kohustuslikkuse suhtes. Tundi ka muret (eriti seoses transpordi ja ajakuluga) ja pahameelt (mõni õpilane ei tahagi midagi teha), aga samas heameelt, et tekkib võimalus õppida koolikeskkonnast vahelduseks väljapool.

Õpetajad võtsid otsuse projektis osaleda vastu nii-öelda omal riisikol, ka hoolimata paljude õpilaste vastumeelsusest. Kooli juhtkonnalt ja kolleegidelt said õpetajad piisavalt tuge, kuigi märkimisväärset huvi uue haridusprogrammi vastu ei tuntud ja vahel kohati pidid ühiskonnaõpetuse õpetajad tegema tugevat selgitustööd programmi kasulikkusest teistele aineõpetajatele, kelle tundidest abiturientid praktikal soovisid käia.

7. Millist vastukaja tekitas kogukonnapraktika algul teie õpilastes, kui seda neile tutvustasite? Millised emotsioonid ja arvamused domineerisid?

Joonis 16

Õpetajate arvates ei olnud kogukonnapraktikat üldjuhul kuigi keeruline ainekava teemadega siduda, kui end selleks pisut ette valmistada, praktikaga seonduv tuli jutuks ka iseenesest. Peamised gümnaasiumitaseme ühiskonnaõpetuse ainekava teemad, millega kogukonnapraktika hästi haakub, on kodanik ja riik, ühiskonna sidusus, sotsiaalne tõrjutus, kodanikualgatus. Praktika ajal ja järel tõi praktika ühiskonnaõpetuse tunnis “lauale” elavad autelud vaesuse ja tõrjutuse teemal; praktikal käimine annab kõigile hulganisti kogemusi ja emotsioone, tänu millele on kõigil võimalus vestlustes kaasa rääkida.

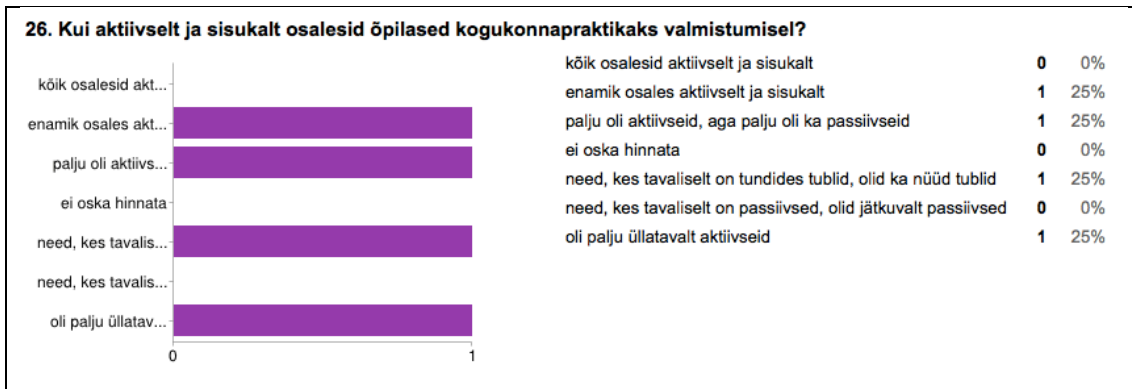
Õpetajate sõnul toetab kogukonnapraktika ennekõike järgmiste teadmiste, oskuste ja hoiakute arengut: suhtlemisoskus, solidaarsustunne, empaatiavõime, algatusvõime, ettevõtlikkus, soov hakkama saada ja ise oma elu paremaks teha, vabatahtliku töö olemus. Uusi teadmisi ja hoiakuid oli tajuda ka tundides toimunud vestlustest ja esseedest.

Peamised meetodid, mille abil õpetajad praktikat käsitletavate teemadega sidusid, olid rühmatöö, arutelu (nt. vabauhendustest, tõrjutusest, vaesusest) filmi vaatamine kodanikualgatuses; praktika alguses ja lõpus ka praktikapäevikuga töötamine (nt eesmärkide seadmisel). Edaspidi võiks õpetajatele abiks olla temaatilisi (lühifilmisoovitusi, detailsemad kogu praktikat hõlmavad juhendid kohe praktika alguses.

Õpetaja roll kogukonnapraktika juhendamisel seisneb peamiselt õpilaste ettevalmistamises praktikaks (sh. motiveerimine, julgustamine, isiklike praktikaeesmärkide püstitamine tunnis), praktika ajal praktikaga seotud teemade sidumine aines käsitletavate teemadega ja õpilaste murede lahendamine seoses praktikaga ning analüüsitegevuste juhendamine praktikategevuste järel.

Kui õpetajate hinnangul olid praktikaks ettevalmistumisel osa õpilasi aktiivsed, osad passiivsed, nagu tavaliselt (vt joonis 17), siis praktika järel analüüsitegevustes rääkisid aktiivselt kaasa juba ka need, kes tavaliselt on

pasiivsed ja sõnaahtrad. Analüüsitegevustes osaleti valdavalt aktiivselt ja sisukalt.

Joonis 17

Milliste praktikaga seotud muredega õpetajate poole pöörduti?

- infot vabaühenduste kohta laada eel nappis;
- mõni õpetaja ei tunistanud kokkuleppesest hoolimata praktikaga seotud puudumist;
- praktikal käimiseks keeruline aega leida;
- sooviti tegutseda juba tuttavas vabaühenduses ja jätta kasutamata võimalus tutvuda mõne muu vabaühenduse tegevusega.

Soovitusi õpetajatelt programmi paremaks korraldamiseks ja metoodika arendamiseks:

- praktikakohtade valik kohalike vabaühenduste seast võiks olla suurem;
- kogukonnapraktika laadal peaksid osalema kõik programmis osalevad vabaühendused, sest isiklik kontakt on õpilastele oluline;
- vabaühendused peaksid oma ühenduse kirjelduse avaldama juba enne tutvumistaata, kirjeldus peaks olema põhjalik. Kasuks tuleks mõni emotsionaalne hea näide/lugu oma tegevusest, mis tekitaks õpilastes selle ühenduse vastu huvi;
- praktika pikkus 10 tundi on paras, kuid praktika peaks toimuma vähemalt 3 nädala jooksul (või rohkem); ettevalmistustegevustest analüüsitegevuste lõpuni võiks praktika kesta vähemalt 3 kuud;
- praktika võiks toimuda kooliaasta esimesel poolel, kui abiturientidel pole veel nii kiire ja praktika haakub paremini parasjagu aines käsitletavate teemadega;
- õpetajatele võiks luua foorumi või Facebookis grupi;
- praktikapäevikus võiks olla juhendaja allkirja koht;
- kooliaasta algusest kompaktne juhend, mis hõlmab kogu praktikatsükli;
- enne kooliaasta algust ühine kohtumine;
- kaasata õpilasi käivitusperioodil rohkem.

Mõlemad õpetajad hindasid osalemist projektis endale üle keskmise kasulikuks (0-10 skaalal hindegaga 7). Projektis osalemise kasulikkust õpilastele hinnati samuti üle keskmise kasulikuks, kuid siin andis üks õpetajatest maksimumhinde, teine pisut enam kui keskmise. Mõlemad õpetajad on avaldanud soovi oma järgmise aasta abiturientidega kogukonnapraktikat uuesti rakendada ja soovivad programmi kindlasti proovida ka teistel ühiskonnaõpetuse õpetajatel.

Kokkuvõtte koostas:
Teve Floren
Kogukonnapraktika projektijuht